

УДК 378.1+37.01+371

Балакірєва В. А.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто етапи підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи. Вивчено й запропоновано різноманітні форми і методи підготовки молодших школярів до трудової діяльності. Проаналізовано рівні готовності молодших школярів до виконання завдань на уроках трудового навчання. Готовність майбутніх учителів початкової школи до трудового навчання розуміємо як результат підготовки студентів під час навчання у вищому педагогічному закладі, як стан майбутнього вчителя, який оволодів системою знань продуктивних, проектних технологій. Формування готовності майбутніх учителів початкової ланки освіти не стихійний процес, це систематична, цілеспрямована діяльність, успіх якої неможливий без виявлення експериментальних етапів. Нами запропоновано такі етапи: установчий, освітній, творчо-продуктивний, процесуальний, критеріально-оцінний, результативний. Запропоновані етапи та різноманітні форми і методи роботи позитивно вплинули на формування позитивного ставлення до навчання, показники підготовки учнів до трудового навчання.

Ключові слова: *етапи, підготовка майбутніх учителів, початкова школа, трудове навчання, трудова діяльність.*

Підготовка нової генерації висококваліфікованих кадрів з інноваційним типом мислення, широким світоглядом, здатних усвідомлювати місце та роль соціально-економічних процесів у розвитку суспільства, є стратегічним орієнтиром модернізації національної системи освіти. У цьому контексті особливої уваги заслуговує вдосконалення трудової підготовки молодших школярів та актуалізація досвіду організації їхньої продуктивної праці.

Суспільна потреба в ініціативних, усебічно освічених фахівцях зумовлює пошуки нового змісту та форм організації продуктивної праці молодших школярів. Сучасні тенденції розвитку національної системи освіти потребують теоретичного обґрунтування й практичного оновлення змісту та методики фахової підготовки вчителя, який працює з дітьми. Здобуваючи освіту в педагогічних вишах, майбутній учитель початкових класів повинен ретельно готуватися до реалізації трудової діяльності молодших школярів, опановуючи ефективні підходи, технології й методичні рекомендації.

Останнім часом з'ясовано домінуючі імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців із позиції нової філософії освіти – С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай та ін. Особливості загальнопедагогічної підготовки вчителя досліджують О. Дубасенюк, М. Євтух, Л. Коваль, А. Кузьмінський, О. Савченко, В. Семиченко, Л. Хомич

та ін. У галузі педагогіки початкових класів фундаментальне значення мають роботи Н. Бібік, О. Біди, А. Богуш, В. Бондаря, О. Комар, М. Марусинець, І. Пальшкової, І. Шапошнікової та ін.

Мета статті – розглянути етапи підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи. Вивчити і запропонувати різноманітні форми і методи підготовки молодших школярів до трудової діяльності. Проаналізувати рівні готовності молодших школярів до виконання завдань на уроках трудового навчання.

Якість професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи зазнає актуалізації в умовах інтеграції вищої освіти у світовий та європейський освітній простір. Підготовку, як загальне поняття, розуміємо як організований, цілеспрямований довготривалий навчально-виховний процес у різного типу навчальних закладів, кінцевою метою якого є готовність до здійснення професійно-педагогічної діяльності за певним фахом.

Готовність майбутніх учителів початкової школи до організації трудового навчання розуміємо як результат підготовки студентів під час навчання у вищому педагогічному закладі, як стан майбутнього вчителя, який оволодів системою знань продуктивних, проектних технологій. Формування готовності майбутніх учителів початкової ланки освіти не стихійний і не мимовільний процес, це систематична, цілеспрямована діяльність, успіх якої неможливий без виявлення “структурних ланок” особистості, що виступають показниками готовності студентів до здійснення продуктивно-трудова діяльності з молодшими школярами.

Експериментальна робота проведена на базі Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університету імені К. Д. Ушинського”. На різних етапах експерименту (2014 – 2018рр.) брали участь студенти, які навчаються за спеціальністю “Початкова освіта” за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”, “магістр”.

Експериментальне дослідження відбувалося за вищенаведеними етапами.

Установчий етап розвитку досліджуваного феномену передбачав формування ціннісного відношення майбутніх фахівців до професії; установку на формування цілеспрямованості у навчально-професійній діяльності; прагнення до отримання знань із загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін; установку на творчість і багатоваріативність способів розв’язання навчально-професійних завдань; актуалізацію потреби майбутніх учителів початкової школи у професійному самопізнанні, самовираженні, саморозвитку, самовдосконаленні, рефлексії.

Освітній етап підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи передбачав

засвоєння наукових основ його професійної діяльності; формування вмінь трудової діяльності школярів, прогнозування потреб суспільства в розробці і впровадженні різних інноваційних технологій і продуктів професійної діяльності, передачі ідеї засобами моделювання і проектування продукту, що має прикладну значущість у практичній реалізації художнього задуму виконання.

Творчо-продуктивний етап передбачав поповнення і вдосконалення знань, умінь і навичок у реальній педагогічній практиці; цілеспрямованість й самостійне здійснення у групах, проектах; адекватну оцінку і своєчасну корекцію результатів власної діяльності; розвиток здатності творчого розв'язання професійних завдань; активну участь у виставках, конкурсах.

Процесуальний етап включав етапи, засоби і методи організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи. Реалізація сукупності педагогічних умов сприяла ефективному здійсненню організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи.

Засобами реалізації підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи виступала сукупність навчально-методичного забезпечення, що включає робочі програми загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін (“Загальна педагогіка”, “Трудове навчання з методикою викладання”, “Організація проектної діяльності”), навчально-методичні посібники, методичні вказівки, робочі зошити тощо. Крім того, у процесі розвитку досліджуваного феномену підкреслюється значущість організації навчального процесу – необхідність інформаційно-технічного і технологічного забезпечення. Однією із форм залучення дітей до трудового навчання є робота з батьками.

Критеріально-оціночний етап підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи включає критерії, показники, методи діагностики і рівні розвитку підготовки майбутніх учителів початкової школи. Реалізацію педагогічних умов, які сприяли отриманню найповнішого уявлення про кількісний і якісний стан структурних компонентів підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи

Результативний етап показує функцію зворотного зв'язку і дозволяє аналізувати інформацію про хід освітнього процесу, коригувати діяльність щодо підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи.

Наведемо приклади згідно кожного етапу роботи. Ефективною формою роботи з батьками щодо організації підготовки дитини до школи є “Сімейний портрет”. До школи запрошуються сім'ї, спроможні поділитися досвідом підготовки дитини до шкільного навчання. Проведенню такої роботи з батьками передують підготовча робота. Ефективній роботі з проблеми підготовки дитини до школи сприяє диференціація педагогічного всеобучу

батьків, яка передбачає врахування основних його аспектів (соціального, демографічного, етнографічного, світоглядного). Діти в іграх добирали картинки за завданням. Це були здебільшого ігри-подорожі: “Подорож на виставку книжок “Казкові герої”, “Далекі подорожі”, “Подорож по місту”. Картинки розміщали в залі або в іншій кімнаті, куди мали йти “мандрівники”, що надавало їм певної самостійності, посилювало інтерес до гри, збагачувало ігрові дії. Промовляючи лічилку, діти розподілялися на кілька груп (чотири, п’ять), відповідно до завдань гри. Кожній групі, до якої входило по двоє дітей, давалось завдання: одній подивитись, які овочі вирощують на полі і відібрати відповідні картинки, другій – які фрукти ростуть у саду, третій – назвати свійських тварин та ін. Інші діти чекають “мандрівників”, які, повернувшись, розміщують на підставках картинки і розповідають про них, назвавши групу, до якої тварина належить, тобто оперують узагальненими поняттями.

До наступної групи відносили ігри типу “Розкажи все, що знаєш про предмет”. Дітям роздавали “картинки-листи”, які треба було “прочитати”. Це такі ігри, як “Школа”, “Спорт”, “Магазин”, “Овочевий і фруктовий базар”, “Відгадай”, “Пазли”, “Ігри-оповідання”, “Автомобіль” тощо.

Повторюючи гру, ми давали дітям по дві “картинки-аркуші” з зображенням предметів і пропонували розповісти, чим вони схожі і що в них відмінного, до якої групи належать. Ігри такого типу сприяли закріпленню в дітей уміння аналізувати, синтезувати, об’єднувати предмети в одну групу на основі порівняння і знаходження спільних або подібних ознак.

Таким чином, в іграх, які ми проводили на заняттях, діти, завдяки ігровому задуму та ігровим діям, не тільки закріплювали навчальний матеріал (знання про об’єкти, їхні назви, ознаки, кількість, положення в просторі), а й оволодівали словником – назвами якостей або ознак кількості, положення у просторі, дій, тобто практично оволодівали лексикою і граматичними формами мови. Оволодіння поняттями про предмети та їхні властивості, правильне називання їх є основою розвитку мислення і мови.

Щоб дидактичні ігри сприяли досягненню поставленої мети, ми проводили їх так, щоб вони залишалися справжніми іграми з певними ігровими задумами, діями і правилами, приносили дітям радість, давали змогу виявити свою безпосередність, творчість і самостійність у розв’язанні завдань.

Як показали результати експерименту, педагогічна готовність до трудової діяльності школярів залежить від впровадження в навчальний процес системи спеціальних вправ, неперервності у змісті освіти, використання оптимальних методів, форм організації навчання і пов’язаний з організацією цілеспрямованого педагогічного всеобучу батьків першокласників з проблеми підготовки дитини до школи й адаптації до шкільного навчання. Дані результати представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

*Динаміка сформованості педагогічної готовності
майбутніх першокласників до трудового навчання*

<i>№ n/n</i>	<i>Показники</i>	<i>На початку експерименту</i>	<i>Наприкінці експерименту</i>
1	Стійке бажання відвідувати школу	64%	76%
2	Позитивний настрій в умовах школи,	68%	84%
3	Бажання відвідувати уроки трудового навчання	56%	76%
4	Прагнення без нагадувань виконувати домашні завдання з уроків трудового навчання.	48%	64%
5	Емоційні розповіді про школу удома.	84%	92%
6	Задоволеність спілкуванням з учителем.	52%	72%
7	Задоволеність спілкуванням із однокласниками і прагненням до нього.	68%	80%
8	Прийняття навчальних, трудових задач.	52%	68%

Як бачимо із результатів експерименту, наведених у таблиці, стійке бажання відвідувати школу було сформоване у 64% майбутніх першокласників, а під кінець експерименту воно стало 46%; позитивний настрій до уроків з трудового навчання, який зберігався, спостерігався лише у 68% першокласників і у 84% першокласників; бажання відвідувати уроки трудового навчання, а не лише перерви, виявилось у 56% школярів і у 76% учнів 1 класу; прагнення без нагадувань виконувати домашні завдання з трудового навчання спостерігалось в 48% першокласників і у 64% учнів наприкінці експерименту; емоційність розповідей про школу удома виявляли 84% першокласників і 92% учнів; задоволеними спілкуванням з учителем були 52% дітей перед школою і 72% учнів; задоволеність спілкуванням із однокласниками і прагнення до нього виявили 68% першокласників та 80% школярів; прийняття навчальних та трудових задач виявилось у 52% учнів перед навчанням в школі та 68% теперішніх школярів. Як бачимо, у першокласників, які брали участь у заходах з підготовки до шкільного навчання, спостерігається вищий рівень сформованості готовності до трудової діяльності на уроках праці й адаптованості порівняно із початком експерименту.

Аналіз результатів експерименту дозволяє стверджувати, що на початку шкільного навчання на основі використання різноманітних форм і методів підготовки дитини до організації трудової діяльності учнів, високий рівень готовності продемонстрували 24% першокласників, середній – 44% і низький – 32% учнів (див. рис. 1).

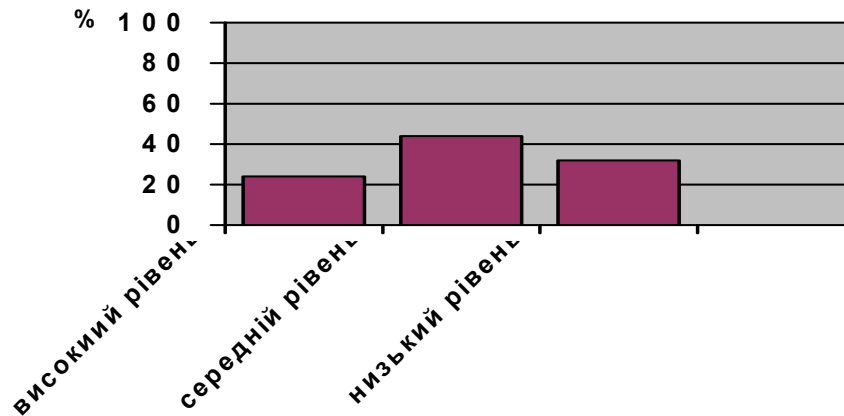

Рис. 1. Динаміка змін загального рівня сформованості педагогічної готовності першокласників до організації трудового навчання

Отримані результати констатуючого експерименту підтвердили гіпотезу, що ефективне використання запропонованої системи та цілеспрямована робота з проблеми підготовки дитини до організації трудової діяльності на уроках праці, та запровадження психолого-педагогічного тренінгу першокласників з метою кращої їх адаптації до шкільного навчання, покращує стан феномену, що вивчається. Створення сприятливого середовища у школі та вплив на домашню атмосферу дитини є головними завданнями вчителя в перші місяці перебування дитини у школі. Для цього потрібно забезпечити виконання наступних напрямків роботи: виявлення шкільного статусу дитини; здійснити педагогічну діагностику навчального потенціалу дитини; розробка завдань трудової діяльності, яка сприяє розвитку пізнавального інтересу до навчання.

Висновки. Запропоновані етапи та різноманітні форми і методи роботи позитивно вплинули на формування позитивного ставлення до навчання, показники підготовки до учнів до трудового навчання. Отже, ми отримали результати, які підтвердили ефективність етапів розробленого педагогічного експерименту. Сама ж готовність дитини до трудового навчання в школі розглядається як інтегративний результат напрямків діяльності, що складається у неї завдяки умовам і вимогам шкільного навчання. У ході занять ми намагалися: будувати зміст навчання і взаємини з дітьми на гуманній основі; створювати на заняттях ситуації успіху шляхом заохочення і підтримки ходу і результату трудової діяльності дітей з засвоєння знань, виконання індивідуальних творчих завдань, самостійної роботи за вибором; реалізовувати особистісний підхід до побудови змісту навчальної роботи дітей відповідно рівнів розвитку їх пізнавальної активності; організовувати групові форми пізнавальної діяльності на основі співтворчості та співпраці у системі "вчитель-дитина", для виконання практичних, ігрових завдань. Подальшу роботу ми вбачаємо у розробці індивідуальних завдань на уроках з трудового навчання.

Використана література:

1. *Парахіна С. В.* Продуктивне навчання – особливий вид діяльності / С. В. Парахіна // Управління школою. – 2008. – № 11-12. – С. 36-43.
2. *Підласий І. П.* Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя / І. П. Підласий. – Харків : Основа, 2010. – 158 с.
3. *Степанова Л. В.* Методика трудового навчання в початкових класах: Навчально-методичні матеріали для ступеневої підготовки початкових класів у вищих педагогічних закладах освіти: “Технологія”. Методика трудового навчання. Модуль 1. / Л. В. Степанова. – Івано-Франківськ, 2007. – 86 с.

References:

1. *Parakhina S. V.* Produktyvne navchannia – osoblyvyi vyd diialnosti / S. V. Parakhina // Upravlinnia shkoloiu. – 2008. – № 11-12. – S. 36-43.
2. *Pidlasyi I. P.* Produktyvnyi pedahoh. Nastilna knyha vchytelia / I. P. Pidlasyi. – Kh. : Osnova, 2010. – 158 s.
3. *Stepanova L. V.* Metodyka trudovoho navchannia v pochatkovykh klasakh: Navchalno-metodychni materialy dlia stupenevoi pidhotovky pochatkovykh klasiv u vyshchykh pedahohichnykh zakladakh osvity: “Tekhnolohiia”. Metodyka trudovoho navchannia. Modul 1 / L. V. Stepanova. – Ivano-Frankivsk, 2007. – 86 s.

БАЛАКИРЕВА В. А. *Етапы подготовки будущих учителей к организации трудового обучения учащихся в образовательном процессе начальной школы.*

В статье рассмотрены этапы подготовки будущих учителей к организации трудового обучения учащихся в образовательном процессе начальной школы. Изучены и предложены разнообразные формы и методы подготовки младших школьников к трудовой деятельности. Проанализированы уровни готовности младших школьников к выполнению задач на уроках трудового обучения. Готовность будущих учителей начальной школы к трудовому обучению понимаем как результат подготовки студентов во время обучения в высшем педагогическом заведении, как состояние будущего учителя, который овладел системой знаний производительных, проектных технологий. Формирование готовности будущих учителей начальной школы не стихийный процесс, это систематическая, целенаправленная деятельность, успех которой невозможен без выявления экспериментальных этапов. Нами предложены следующие этапы: учредительный, образовательный, творчески-продуктивный, процессуальный, критериально-оценочный, результативный. Предложенные этапы и различные формы и методы работы положительно повлияли на формирование отношения к учению, улучшили показатели в подготовке учеников к трудовому обучению.

Ключевые слова: *этапы, подготовка будущих учителей, начальная школа, трудовое обучение, трудовая деятельность.*

BALAKIREVA V. A. *Stages of preparation of future teachers for organization of labor training of students in the educational process of elementary school.*

The article deals with the stages of preparation of future teachers for organization of labor training of students in the educational process of elementary school. Various forms and methods of preparation of junior pupils for work activity are studied and offered. The level of readiness of junior schoolchildren for performing tasks at the lessons of labor training is analyzed. The readiness of future teachers of elementary school to work education is understood as the result of preparing students for studying at a higher educational institution as the status of a future teacher who has mastered the knowledge system of productive, project technology. Formation of the readiness of future teachers of the initial level of education is not an elemental process, it is a systematic, purposeful activity whose success is impossible without identifying the experimental stages. We propose the following stages: institutional, educational, creative-productive, procedural, criterion-evaluative, effective. During the classes we tried: to build the content of learning and relationships with children on a humane basis; To

create at the lessons the situation of success by encouraging and supporting the progress and the result of the work of children on the learning of knowledge, the fulfillment of individual creative tasks, independent work of choice; to implement a personal approach to constructing the content of educational work of children according to the levels of development of their cognitive activity; to organize group forms of cognitive activity on the basis of co-creation and cooperation. The proposed stages and various forms and methods of work have positively influenced the formation of a positive attitude towards learning, indicators and training for students to work training.

Keywords: stages, preparation of future teachers, elementary school, labor studies, labor activity.

УДК 378.011.3-051:316.77-047.22:808.5

Барахтян М. М.

РОЛЬ РИТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Статтю присвячено проблемі розвитку комунікативної компетентності майбутнього учителя як необхідної професійної складової педагогічної майстерності.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної й спеціальної літератури, практичного досвіду висвітлено основні концептуальні підходи до формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Обґрунтовано особливості організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення риторики, а також визначено необхідність дотримання при цьому певних вимог: створення відповідних психолого-педагогічних умов, розробки цілісної професійно-методичної системи навчання і запровадження у навчальному процесі виконавчого творчого звіту та поетапного системного оцінювання знань і умінь студентів.

Зроблено висновок, що вивчення риторики й володіння риторичною компетентністю – одним із важливих чинників формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя.

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність, риторична компетентність.

Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя – одна із актуальних проблем вищої школи, оскільки в ХХІ столітті в умовах нової філософії освіти підготовка вчителя нового типу постає найважливішим чинником успішного входження України в освітній і світовий простори.

У сучасній педагогічній науці питання компетентісного підходу розглядаються в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: Н. Брюханова, І. Зязюна, А. Маслоу, Н. Ничкало та ін.

Розкриття сутності ключових компетентностей висвітлено в працях Л. Горобець, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Корніяки, А. Хуторського та ін.

Методичні аспекти формування фахової компетентності майбутніх